

Ο Μισέλ Τουρνιέ για την ανάγνωση.

Κείμενο που δημοσιεύθηκε στο λογοτεχνικό περιοδικό *Το Δέντρο*, τεύχ. 139-140, 2005, ένα τεύχος αφιερωμένο στην τέχνη της ανάγνωσης.

Κάθε μέρα γίνομαι μάρτυρας και πρωταγωνιστής ενός θαύματος που ωστόσο δε κατορθώνω να το συνηθίσω: πρόκειται για το θαύμα της ανάγνωσης. Μου δίνουν ένα πακέτο από φύλλα χαρτιού μαυρισμένα με κάτι σημάδια. Τα κοιτάζω και ιδού το θαύμα: στο νου μου ξυπνούν ιππότες και ωραίες δέσποινες, πύργοι, πάρκα με αγάλματα και σπάνια ζώα. Ξεδιπλώνονται ιστορίες που μου κόβουν την ανάσα, αστείες ή συγκινητικές, τόσο που πρέπει να συγκρατήσω την ανατριχίλα, το γέλιο ή τα δάκρυστά μου. Κι όλες αυτές οι αποκαλύψεις, γεννιούνται από ένα μουτζουρωμένο χαρτί. Τι παράξενο!

Στ' αλήθεια, αυτές οι αποκαλύψεις γεννιούνται μόνο από ένα μουτζουρωμένο χαρτί; Δεν είναι και τόσο βέβαιο. Κι εγώ τότε; Εγώ, ο αναγνώστης; Διότι, αυτή η φαντασμαγορία που ανοίγεται στο μυαλό μου με το θαύμα της ανάγνωσης, είναι τόσο το έργο του ίδιου μου του μυαλού, όσο και του γραπτού κειμένου. Ναι, νομίζω ότι ένα βιβλίο έχει πάντα δύο δημιουργούς: αυτόν που το έγραψε και αυτόν που το διαβάζει. Ένα βιβλίο που γράφτηκε αλλά δεν διαβάζεται, δεν υπάρχει. Είναι ένα ον εν δυνάμει, που εξαντλείται στις επικλήσεις του προς τον αναγνώστη, όπως ένας σπόρος πετά ακολουθώντας τον άνεμο ώσπου να πέσει σε ένα βαθούλωμα εύφορης γης, όπου θα μπορέσει επιτέλους να πραγματωθεί, να γίνει δηλαδή φύλλο, λουλούδι, καρπός.

Αν όμως η συνηθισμένη ανάγνωση είναι ένα θαύμα, τι να πούμε για την ψηλαφητή ανάγνωση του τυφλού; Αυτό το ιδιαίτερο είδος ανάγνωσης περιέχει για μένα μια όψη γεμάτη μυστήριο, αλλά και μια πλευρά γοητευτική και καθησυχαστική. Το μυστήριο είναι η νοητική εικόνα που σχηματίζει ξεκινώντας από τις λέξεις ένας άνθρωπος που δεν βλέπει. Μιλώ για ένα τοπίο, ένα πρόσωπο, ένα σώμα. Πως αποκτούν μορφή όλα αυτά στο μυαλό ενός ανθρώπου που δεν έχει κανένα υλικό γραμμών και χρωμάτων; Υπάρχει όμως και κάτι που μου είναι πολύ αγαπητό και οικείο στην ανάγνωση με την ψηλάφηση: το άγγιγμα του βιβλίου.

Έδινά πάντα ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο με τον οποίο ο κόσμος πιάνει στα χέρια του ένα βιβλίο. Μερικοί το χουφτώνουν σαν κάποιο συνηθισμένο και χυδαίο αντικείμενο. Νομίζεις ότι πρόκειται να το δολοφονήσουν. Και οπωσδήποτε είναι εντελώς αναίσθητοι στην πνευματική αύρα που περιβάλλει κάθε γραπτό. Άλλοι, αντίθετα, το πιάνουν με σεβασμό, με φόβο σχεδόν, λες και πρόκειται για νάρκη που απειλεί να εκραγεί από στιγμή σε στιγμή. Σπάνια συναντάς εκείνη την εξοικείωση με την οποία πιάνει κάποιος ένα βιβλίο, το ανοίγει, το ξεφυλλίζει και το ξανακλείνει με μια φαινομενική αδιαφορία που κρύβει μια μεγάλη αγάπη και μακρά συνήθεια. Αν λοιπόν το θέαμα του ανθρώπου που πιάνει σωστά ένα βιβλίο δίνει χαρά στο συγγραφέα, φανταστείτε τι αισθάνεται όταν βλέπει να διαβάζουν με την αφή!

Να αγγίζεις τις λέξεις, να οσμίζεσαι τις μεταφορές, να ψηλαφίζεις τη στίξη, να βρίσκεις τα ρήματα, να κρατάς ένα επίθετο ανάμεσα στο δείκτη και τον αντίχειρα, να χαϊδεύεις μια ολόκληρη φράση! Πόσο τα καταλαβαίνω όλα αυτά. Πόσο καταλαβαίνω ότι ένα βιβλίο μπορεί να γίνει κάτι σαν μικρή γάτα που γουργουρίζει στα γόνατά μου και που τα χέρια μου τη χαϊδεύουν με μία τρυφερότητα όλο αφοσίωση! Ζούμε σε έναν κόσμο όπου η οπτική εικόνα κατακλύζει τα πάντα με τη φωτογραφία, την τηλεόραση, τον κινηματογράφο. Την ίδια στιγμή, απαγγέλουν κατά των αισθήσεων, κατά της άμεσης επαφής- της αφής, της γεύσης, της όσφρησης- μια καταδίκη παράλογη που φτωχαίνει φρικτά τη ζωή μας.

Να, λοιπόν, τι σκοπεύω να κάνω τώρα που στις δεκαεννιά μεταφράσεις του βιβλίου μου προστίθεται και η εκδοχή του ειδικά για τυφλούς. Θα πάω να βρω τους νέους μου αναγνώστες και θα τους ρωτήσω: εσείς, που τα χέρια σας ξέρουν να διαβάζουν, δείξτε μου τι βρήκατε σ' αυτές τις σελίδες. Στη πραγματικότητα, η ερώτηση αυτή δεν θα είναι παρά η πρώτη, κάτι σαν εισαγωγή σε μιαν άλλη, πολύ πιο σοβαρή και ουσιαστική, εσείς, που δεν είστε διαρκώς θαμπωμένοι από το θέαμα, που δεν σας τυφλώνουν τα φλας, πείτε μου τι ξέρετε. Μάθετέ μου την αγνή και τρυφερή σοφία των βιβλίων που μυρίζετε και των πραγμάτων που αγγίζετε.

Ο Μισέλ Τουρνιέ (Michel Tournier) ήταν Γάλλος συγγραφέας, που κέρδισε παγκόσμια φήμη στα 43 του με το πρώτο του μυθιστόρημα, «Ο Παρασκευάς ή στις Μονές του Ειρηνικού», στο οποίο παρουσιάζει με διαφορετικό τρόπο την ιστορία του Ροβινσώνα Κρούσου (μεγάλο βραβείο της Γαλλικής Ακαδημίας). Ο Μισέλ Τουρνιέ γεννήθηκε στις 19 Δεκεμβρίου 1924 στο Παρίσι και πέθανε στο Σουαζέλ το 2016. Μεγάλωσε μέσα στα βιβλία, καθώς ο πατέρας του είχε εκδοτική επιχείρηση που διαχειριζόταν τα συγγραφικά δικαιώματα των πελατών του. Φοίτησε σε ιδιωτικά σχολεία και σπούδασε νομικά και φιλοσοφία στη Σορβόνη.

Απόσπασμα από τη διασκευή για παιδιά του έργου του Τουρνιέ, *Παρασκευάς (ή η άγρια ζωή)*, που σε μετάφραση Δημήτρη Ραυτόπουλου κυκλοφόρησε το 2003 από τις εκδόσεις Πατάκη.

Σεπτέμβρης του 1759. Ο Ροβινσώνας ξυπνάει ναυαγός σ' ένα άγριο ερημικό νησί του Ατλαντικού ωκεανού. Δίνει σκληρή μάχη με τον εαυτό του για να προσαρμοστεί στην καινούργια του ζωή κοντά στην παρθένα φύση, μακριά από τον πολιτισμό.

Στον αγώνα του αυτόν θα τον βοηθήσει ο Παρασκευάς, ένας Ινδιάνος που ο Ροβινσώνας σώζει από τον θάνατο. Αυτός θα μυήσει σιγά σιγά τον Ροβινσώνα στη φυσική ζωή και στην αναγνώριση της αξίας των απλών πραγμάτων.

[Το παιχνίδι της μεταμφίησης]

[...] Δεν πέρασε πολύς καιρός και ο Παρασκευάς επινόησε άλλο παιχνίδι, ακόμα πιο ενδιαφέρον και περίεργο από τα δύο αντίγραφα.

Εν' απόγευμα ξύπνησε κάπως απότομα το Ροβινσώνα που έπαιρνε το μεσημεριάτικο υπνάκο του κάτω από έναν ευκάλυπτο. Είχε σκαρώσει ένα μασκάρωμα, που ο Ροβινσώνας δεν κατάλαβε αμέσως το νόημά του. Είχε χώσει τα πόδια του μέσα σε κομμάτια από παλιά ρούχα δεμένα σαν να 'ταν παντελόνι. Ένα κοντό γιλέκο σκέπαζε τους ώμους του. Φορούσε ψάθινο καπέλο, μα σαν να μη του 'φτανε αυτό, κρατούσε και ομπρέλα από φοινικόφυλλα. Και, το σπουδαιότερο, είχε ψεύτικη γενειάδα από κομμάτια μπαμπάκι κολλημένα στα μάγουλά του.

— Ξέρεις ποιος είμαι; Ρώτησε το Ροβινσώνα σεργιανώντας μπροστά του όλο μεγαλοπρέπεια.

—Όχι.

— Είμαι ο Ροβινσώνας Κρούσος, από την πόλη Γιορκ της Αγγλίας, ο αφέντης του άγριου Παρασκευά!

—Τότε εγώ ποιος είμαι; Ρώτησε ο Ροβινσώνας εμβρόντητος.

— Μάντεψε!

Ο Ροβινσώνας τον ήξερε απέξω κι ανακατωτά τον Παρασκευά και καταλάβαινε τον παραμικρό υπαινιγμό του. Σηκώθηκε και χάθηκε μέσα στο δάσος.

Αφού ο Παρασκευάς ήταν Ροβινσώνας, ο παλιός Ροβινσώνας, αφέντης του σκλάβου Παρασκευά, στο Ροβινσώνα δεν έμενε παρά να γίνει Παρασκευάς, ο παλιός σκλάβος Παρασκευάς. Πραγματικά, δεν είχε πια την τετράγωνη γενειάδα και τα κουρεμένα μαλλιά που είχε πριν από την έκρηξη, και έμοιαζε τόσο πολύ με τον Παρασκευά, που δε χρειαζόταν μεγάλη προσπάθεια για να παίξει το ρόλο του. Έτριψε μόνο το πρόσωπο και το σώμα του με καρυδόζουμο, για να σκουρύνει, κι έδεσε πίσω από τα γοφό του την πέτινη μπροστέλα των Αραουκανών, που φορούσε ο Παρασκευάς, όταν ξεμπάρκαρε στο νησί. Έπειτα παρουσιάστηκε στον Παρασκευά και του είπε:

— Ορίστε, είμαι ο Παρασκευάς!

Αμέσως ο Παρασκευάς βάλθηκε να φτιάξει μεγάλες φράσεις στα καλύτερά του αγγλικά και ο Ροβινσώνας του απαντούσε με λίγες λέξεις στα αραουκανικά που είχε μάθει τον καιρό που ο Παρασκευάς δεν καταλάβαινε γρι από εγγλέζικα.

— Σ' έσωσα από τους ομοφύλους σου, που ήθελαν να σε θυσιάσουν στα κακοποιό πνεύματα, είπε ο Παρασκευάς.

Και ο Ροβινσώνας γονάτισε στη γη, έσκυψε το κεφάλι ως το χώμα μουρμουρίζοντας φοβισμένα ευχαριστώ. Τέλος, πιάνοντας το πόδι του Παρασκευά, το 'βαλε πάνω στο σβέρκο του.

Το έπαιζαν πολλές φορές αυτό το παιχνίδι. Εκείνος που το άρχιζε ήταν πάντα ο Παρασκευάς. Μόλις παρουσιαζόταν με την ομπρέλα και τα ψεύτικα γένια του, ο Ροβινσώνας καταλάβαινε ότι απέναντι του βρισκόταν ο Ροβινσώνας και λοιπόν ελόγου του έπρεπε να παίξει το ρόλο του Παρασκευά. Άλλωστε, ποτέ δεν έπαιζαν σκηνές φανταστικές, παράσταιναν μόνο επεισόδια της παλιάς ζωής τους, τότε που ο Παρασκευάς ήταν φοβισμένος σκλάβος και ο Ροβινσώνας αυστηρό αφεντικό. Έπαιζαν την ιστορία των μασκαρεμένων κάκτων, την άλλη με την καταστροφή του ορυζώνα ή το κρυφό κάπνισμα της πίπας κοντά στην μπαρουταποθήκη. Καμιά σκηνή όμως δεν άρεσε τόσο πολύ στον Παρασκευά, όσο αυτή της αρχής, όταν τον κυνηγούσαν οι Αραουκανοί, που ήθελαν να τον θυσιάσουν, και τον έσωζε ο Ροβινσώνας.

Αυτός είχε καταλάβει πως το παιχνίδι έκανε καλό στον Παρασκευά, γιατί τον αλάφρωνε από τη δυσάρεστη ανάμνηση της σκλαβιάς του. Μα και στον ίδιο το Ροβινσώνα έκανε καλό το παιχνίδι, γιατί είχε ακόμα μερικές τύψεις, που ήταν άλλοτε σκληρός αφέντης του Παρασκευά.

